

Langsigtet vindmølleplanlægning i kommunerne

1. Sammenfatning

I denne rapport analyserer CONCITO mulighederne for at sikre, at kommunerne også i fremtiden påtager sig at lave en kontinuerlig, langsigtet planlægning for udbygning og vedligeholdelse af produktionskapaciteten for vedvarende energi fra landbaserede vindmøller.

Det afgørende nye i rapporten er resultatet af interviews med kommunalpolitikere fra 8 kommuner og en række andre interessenter, hvor vi har søgt at afdekke, hvilke procesmæssige barrierer og muligheder, der indtil nu har været for landmøller set med kommunalpolitiske briller.

Sammenfattende kan det siges, at kommunerne får svært ved at løfte den fremtidige opgave med vindmølleplanlægningen med de nuværende værktøjer og procedurer eller uden stærkere politisk opbakning fra centralt hold.

Der er først og fremmest behov for en arbejdsgang, der forpligter de enkelte kommuner til at bidrage til opfyldelse af en konkret og langsigtet national målsætning for vindkraft, så målet står tydeligt for alle beslutningsniveauer og interessenter. Herunder bør staten fortsat understøtte den langsigtede kommunale planlægning gennem Vindmøllesekretariatet, og kommunerne bør uddanne sine medarbejdere og afsætte de nødvendige ressourcer til en opstrammet planlægningsproces med hurtig behandling af henvendelser.

På baggrund af dialogen med kommunerne og andre aktører anbefaler CONCITO følgende ændringer af planlægningsprocessen, VE-loven og andre relaterede forhold, der kan fremme udbygningen med landmøller.

Staten

1. En konkret og langsigtet national målsætning for opstilling af vindkraft på land, løbende monitoring af dennes opfyldelse og opfølgning hvert andet år.

2. Om nødvendigt indførelse af et stærkere økonomisk incitament for kommunerne gennem en kvoteordning.
3. Fortsat statslig understøttelse af det langsigtede kommunale planlægningsarbejde gennem Vindmøllesekretariatet.
4. Udvikling af en ideel køreplan for borgerinddragelse, der sikrer tidlig borgerdeltagelse i både den overordnede planlægning og de konkrete projekter, herunder tidlig afklaring af de konkrete projekters konsekvenser, fx i samarbejde mellem Vindmøllesekretariatet og Energinet.dk.
5. En afklaring af udestående spørgsmål på planlægningsområdet. Herunder krav til lavfrekvent støj og vejledning til håndtering i kommunerne.
6. Præcisering af rammerne for køberetsordningen, så den giver bedre muligheder for lokal opbakning gennem lokalt ansvar og ejerskab. Evt. med loft for, hvor mange andele en person kan købe, så ejerskabet spredes ud på flest muligt lokale.
7. Imødekommen af kommunernes ønske om lettere at kunne foretage frivillige opkøb eller ekspropriation af boliger i potentielle vindmølleområder.

Kommuner og opstillere

8. Øget uddannelse og ressourcer til vindmølleplanlægningen i kommunerne, der muliggør opstramning af planlægningsprocessen og hurtig afklaring af henvendelser.
9. Bedre formidling af fordele for lokalsamfundet samt mobilisering af tilhængere til borgermøder osv.
10. Optimering og evt. definition af lokale køreplaner for kommunernes og projektmanagerens kommunikation til borgerne og timingen af denne.

2. Udfordringen

Vindkraft er en af de vigtigste vedvarende energikilder i Danmark, og det er regeringens mål, at vindkraft skal udgøre halvdelen af elforbruget i 2050. Udbygningspotentialet på land bør udnyttes mest muligt, da landvind er den billigste form for vedvarende energi, og i forslaget til en ny energiplan for 2012-2020 "Vores energi" foreslår regeringen en udbygning med 1.800 MW ny vindkraft på land frem mod 2020.

Denne udbygning på land vil betyde, at der i perioden 2012-20 årligt rejses nye vindmøller svarende til en kapacitet på 200 MW. Med en forudsætning om en gennemsnitsstørrelse på de nye møller på eksempelvis 2 MW vil antallet af nye møller udgøre ca. 900 i alt eller ca. 100 nye møller pr. år i perioden 2012-20. Udtrykt i runde tal en mølle pr. kommune pr. år. Samtidig vil der blive nedta-

get i alt ca. 3.000 ældre møller og målet om 50 % vindkraft kan med andre ord nås med langt færre landmøller end i dag.

Overgang fra mange til få møller

Energistyrelsens generelle forudsætning er, at vindmøller har en teknisk levetid på 20 år, og da flertallet af de eksisterende landmøller er over ti år gamle, vurderer Energistyrelsen, at ca. 1.800 MW af den eksisterende kapacitet vil blive taget ned frem mod 2020. Realiseringen af regeringsudspillet om nye 1800 MW på land vil derfor skulle realiseres gennem både en udpegning af nye områder og genbrug af eksisterende mølleområder til opstilling af nye og større møller.

Behov for aktiv langsigtet planlægning i kommunerne

Kommunerne er ansvarlige for planlægning for vindmøller på land med en højde på op til 150 meter. Det er i planloven fastlagt, at kommunerne skal tage stilling til retningslinjer for tekniske anlæg, herunder produktionsvindmøller. Uden en aktiv langsigtet planlægning af nye vindmølleområder i kommunerne, vil det ikke være muligt at realisere visionerne for en vedvarende energiforsyning i Danmark.

I de følgende afsnit gives en status for udbygningen af landvind i Danmark samt redegørelse for, hvordan den nuværende planlægningsproces i kommunerne fungerer.

På grundlag af interview med udvalgsformænd og forvaltningschefer i udvalgte kommuner samt andre centrale aktører beskrives efterfølgende, hvilke procesmæssige barrierer og muligheder, der i dag er for en kontinuerlig, langsigtet planlægning for udbygning og vedligeholdelse af produktionskapaciteten fra landbaserede vindmøller.

Til sidst gives der en række anbefalinger til forbedringer af planlægningsprocessen eller andre relaterede forhold, der kan fremme udbygningen.

Status for udbygningen med landvindmøller

Ifølge en opgørelse fra By- og Landskabsstyrelsen (nu Naturstyrelsen) fra september 2010 findes der knap 5.000 landvindmøller i Danmark. Mere end halvdelen af disse er installeret før år 2000 og står således overfor nedtagning i de kommende ti år.

TABEL OVER EKSISTERENDE MØLLER FORDELT PÅ EFFEKT OG INSTALLATIONSÅR					
Udtræk fra Stamdata ult. maj 2010					
Periode	0-225 kW	226-499 kW	500-999 kW	1.000- kW	Sum
1978-1984	90	1	0	0	91
1985-1989	387	38	6	0	431
1990-1994	560	140	65	0	765
1995-1999	218	91	1677	73	2059
2000-2004	43	2	812	333	1190
2005-	52	0	26	97	175
Sum	1350	272	2586	503	4711

Vindmøller på land i Danmark. Kilde: By- og Landskabsstyrelsen, september 2010.

Færre møller, større effekt

Ifølge Energistyrelsens stamdataregister for vindkraftanlæg fra august 2011 findes der 4.567 landvindmøller i Danmark – altså noget færre end i By- og Landskabsstyrelsens opgørelse fra 2010.

Efter en opadgående tendens for nye landbaserede vindmøller i 2010, synes tendensen at være brudt igen. I løbet af årets første syv måneder i 2011 er der kun opstillet i alt 17 nye landbaserede vindmøller, heraf 5 husstandsmøller. Blandt de 12 nye store vindmøller er kun én opstillet øst for Storebælt og fire møller er udskiftninger på Høvsøre Prøvestation for store vindmøller i Lemvig.

Ifølge Energinet.dks behandling af projekter efter VE-loven er der flere nye landbaserede vindmølleprojekter på vej, men det er stadig uklart, hvornår de nye møller bliver opstillet og nettilsluttet.

Selvom der fra 1. januar til 31. juli 2011 blev nedtaget i alt 65 vindmøller, så voksede den samlede danske vindmøllekapacitet med netto 12 MW. Det skyldes, at de nye vindmøller er større og mere effektive end de gamle, der nedtages.

Udpegede områder giver mulighed for opstilling af ca. 1.000 MW

Ifølge By- og Landskabsstyrelsens opgørelse fra september 2010 havde kommunerne i august 2010 samlet udlagt 529 områder i kommuneplanerne, hvor der vil kunne arbejdes for opstilling af vindmøller. Af de 529 udlæg til vindmølleområder er 118 områder vedtaget i forbindelse med kommuneplanrevision 2009 og områderne rummer dermed helt nye muligheder for opstilling af vindmøller.

De nye vindmølleområder i kommuneplanerne (inkl. temaplaner) giver samlet set mulighed for at igangsætte lokalplanlægning med tilhørende miljøvurdering for vindmøller med en effekt på op til 1063 MW ud over de allerede eksisterende vindmølleområder. Dertil skal lægges eventuelle nye vindmølleområder i 15

kommuner som i september 2010 havde oplyst, at de er i gang med færdiggørelse af temaplaner og kommuneplaner.

Kommunerne oplyste i forbindelse med opgørelsen, at i alt 25 kommuner enten allerede havde udarbejdet et tema-kommuneplantillæg for vindmøller eller var i gang hermed. Derudover rummer kommuneplanerne mulighed for at bevare og eventuelt opstille vindmøller i tidligere udlagte men endnu ikke realiserede områder, ligesom muligheden for enkeltstående vindmøller ikke er medregnet i opgørelsen.

Udlæg af vindmølleområder i lokalplanerne

Plansystem DK for årene 1. januar 2008 – 13. august 2010 viser, at kommunerne har vedtaget i alt 30 lokalplaner for vindmøller, som giver mulighed for opstilling af i alt 145 vindmøller med en samlet forventet effekt på op til 378 MW.

Der er således fortsat et godt stykke op til den faktiske vedtagelse og realisering af de ca. 1.000 MW, som kommunerne har udpeget områder til, og endnu længere op til de 1.800 MW, der bør planlægges for frem mod 2020, når man medregner de mange møller, der står overfor udskiftning. Som nævnt ovenfor kan målet om 50 % vindkraft i den danske elforsyning nås, hvis kommunerne samlet vedtager lokalplaner for gennemsnitligt ca. 100 store vindmøller om året. Dette vil dog kræve, at der sættes væsentligt mere skub i såvel planlægningsprocessen som den konkrete realisering af projekter i de kommende år.

3. Planlægningsmæssige muligheder og begrænsninger

Kommuner ansvarlige med statslig rådgivning

Med strukturreformen i 2007 overgik ansvaret for planlægning af vindmøller på land til kommunerne. Regeringens udvalg om planlægning for vindmøller på land anbefalede i 2007 nogle fælles overordnede principper for den fremtidige planlægning for vindmøller på land. Tanken var, at kommunerne som centrale aktører for vindmølleplanlægningen skulle sikre en balance mellem landskabshensyn, hensynet til klimapolitik, energiforsyning og hensynet til naboer, således at det sikres, at der fortsat kan ske en udbygning med vindmøller.

De statslige myndigheder understøtter kommunernes planlægning ved at bidrage med retningslinjer, viden og udvikling af værktøjer til brug i planlægningen.

VK-regeringen indgik i februar 2008 en aftale med Socialdemokraterne, Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, Det Radikale Venstre og Ny Alliance om den danske energipolitik i årene 2008-2011. Med aftalen fastlægges overordnede målsætninger for udbygning med vedvarende energi, herunder for vindenergi.

Den 25. april 2008 indgik Miljøministeriet og KL en aftale om kommunernes planlægning for 75 MW vind i 2010 og 75 MW vind i 2011. Som en del af denne aftale blev Vindmøllesekretariatet etableret under Miljøministeriet med henblik på at kunne rådgive kommunerne og stille retningslinjer, viden og værktøjer til rådighed.

Kommuneplaner, lokalplaner og miljøvurdering

Kommuneplanlægningen er langsigtet og har som udgangspunkt en planmæssig horisont på 12 år. Samtidig gennemføres der ved den tilbagevendende revision af kommuneplanen hvert fjerde år en løbende planlægning fx om eksisterende vindmølleområder kan udbygges eller om der kan ske udskiftning af ældre vindmøller med nye møller i eksisterende vindmølleområder.

En realisering af områderne i kommuneplanerne kræver, at der fra en bygherre er interesse for at investere i konkrete vindmølleprojekter i områderne. Når udlæg af vindmølleområder for store møller i kommuneplanen skal realiseres kræver det altid, at der gennemføres lokalplanlægning og tilhørende miljøvurdering.

Planlægningsprocessen

Planlægningsprocessen foregår i dag som følger:

1. Forberedende arbejde i kommunen

Overvejelser omkring potentialer for landbaseret vindkraft og politiske ønsker i kommunen, herunder kortlægning af potentielle områder ved hjælp af GIS-analyser og afklaring af politiske og faglige spørgsmål.

2. Udpegning af vindmølleområder i kommuneplan eller temaplan

Denne fase består af fire trin:

- 1) En idéfase med debatoplæg, indkaldelse af ideer og forslag, høring af berørte myndigheder og borgere og behandling af indkomne bemærkninger;
- 2) Udarbejdelse af planforslag som kommuneplan eller temaplan, herunder udarbejdelse af en miljørapport om naturvirkning, miljøpåvirkning og sundhedspåvirkning og godkendelse i udvalg og byråd;
- 3) Offentlighedsfase om planforslag inkl. miljørapport i minimum 8 uger gennem annoncer, høringsbreve, borgermøder;
- 4) Offentliggørelse af endelig vedtaget plan med 4 ugers klagefrist.

3. Behandling af konkrete projekter

Denne fase består af fire trin:

- 1) Ansøgning om et konkret projekt fra en bygherre;
- 2) Idéfase og scoping, herunder forberedelse af debatoplæg og høringsbrev, høring og borgerinddragelse (såfremt der ikke tidligere har været foroffentlighed i relation til en temaplan eller kommuneplanstrategi);

- 3) Udarbejdelse af planforslag, kommunalplantillæg (inkl. miljørapport ved VVM og MV) og lokalplan;
- 4) Offentlighedsfase med høring af planforslag og borgerinddragelse, evt. revidering af projektet og ny offentlighedsfase samt offentliggørelse af en endelig vedtaget plan.

4. Opførelse af vindmøllerne

Bestilling og levering af vindmøller, opførelse og nettilslutning.

Den gode proces

KL, Danmarks Naturfredningsforening, Danmarks Vindmølleforening og Vindmølleindustrien udgav i 2009 en guide med inspiration og ideer til en god proces for den fremtidige vindmølleplanlægning i Danmark, og konkrete tip til kommuner og vindmølleejere omkring analyser, dialog og formidling. Nedenstående figur illustrerer meget godt, at der er tale om en meget omfattende proces med mange analyser, planer og offentlige høringer. Hvis denne proces skal fungere effektivt, kræver det et stort engagement, tid og ressourcer fra både statslige aktører, kommunerne, mølleejere, borgere og organisationer i området.

Illustration af den gode planlægningsproces. Kilde: KL m.fl. (2009)

Fokus på planlægningsprocessens udfordringer

Vindmøllesekretariatet under Naturstyrelsen og Energinet.dk har i lyset af den hidtidige planlægning af landvindmøller set et behov for at få kortlagt og forbedret den samlede proces for etablering af landvindmøller, og har sideløbende med CONCITO's research til denne rapport samarbejdet om et fælles projekt, der skal give et detaljeret indblik i, hvordan processen i praksis fungerer fra idéoplæg til nettilslutning. Kortlægningen af udfordringer i planlægningsprocessen er sket i samarbejde med en proceskonsulent og via konkrete møder med kommuner, opstillere, vindmøllesekretariatet og Energinet.dk samt gennem workshops med et bredt udsnit af branchens væsentligste aktører.

Det er vindmøllesekretariatet og Energinet.dk's hensigt, at kunne fremlægge en rapport med initiativer til, hvordan processen kan forbedres i forhold til naboinddragelse, kommunikation, bedre planlægnings- og beslutningsprocesser og større tilskyndelse til at realisere statens målsætninger.

I det følgende afdækker CONCITO planlægningsprocessen på grundlag af vores dialog med kommuner og andre interessenter på området med fokus på, hvad der hidtil har været henholdsvis drivende og blokerende for at få gang i en kraftig udbygning af vindkapaciteten i kommunerne.

Drivende faktorer

Overordnet er en af de vigtigste drivende faktorer for kommunernes arbejde med vindmølleplanlægning, at der er opbakning og fokus på udfordringen fra landspolitikerne og statslige myndigheder. Dels i form af italesættelse af udfordringen samt moralsk opbakning til indsatsen, evt. også i form af mere håndfaste krav om opsætning af landvind i kommunerne gennem et landsplandirektiv eller en kvoteordning, hvor staten på grundlag af objektive kriterier kortlægger potentialet for landvind og tildeler kvoter til kommunerne ud fra denne kortlægning. Kommuner, der opstiller mere end kvoten vil i dette system kunne belønnes over bloktilskuddet, mens kommuner, der opstiller mindre vil få reduceret tilskuddet.

Derudover har de aktører som CONCITO har talt med i forbindelse med dette projekt peget på følgende drivende faktorer:

- Stærk lokal forankring gennem medejerskab og økonomiske fordele for lokalbefolkningen. Dette kan skabes gennem køberetsordningen og den grønne ordning. Sidstnævnte, der efter de flestes mening skal bruges lokalt, opfattes dog ikke som en afgørende drivkraft.
- Tidlig inddragelse af borgerne og tidlig personlig dialog med projektejereren.
- Et godt samarbejde med Vindmøllesekretariatet, der fungerer som sparingspartner og rådgiver omkring planlægningsprocesserne.

Endelig har vi observeret, at udkantskommuner, der traditionelt har været økonomisk afhængige af, at høste de ressourcer området er beriget med fra naturens hånd, er mere positivt indstillede for også at høste de eksisterende vindressourcer. Omvendt er der ofte problemer med at finde placeringer i mere velhavende kommuner i storbyområderne, hvor økonomisk ressourcestærke borgere ofte gør indsigelse mod vindmølleprojekter. Tradition for at udnytte de lokale naturressourcer økonomisk kan således betragtes som en drivende faktor i nogle områder, og en blokerende faktor i områder, hvor der ikke er tradition herfor.

Blokerende faktorer

Mange kommuner og de fleste af de øvrige aktører giver overordnet udtryk for, at der er meget arbejde og lidt gevinst for kommunen i planlægningen af vindmøller. Kommunerne mangler således incitament, hvis de ikke er politisk forpligtede på CO₂-neutralitet eller lignende, og så bliver det nemt at sige nej. Der peges også på et udpræget manglende økonomisk incitament for kommunen.

En anden vigtig blokerende faktor er det lange planlægningsforløb med mange forskellige procedurer (temaplan, VVM, lokalplan osv.). Borgerne har ofte svært ved at gennemskue planlægningsprocessen, og det kan være frustrerende for alle parter, hvis de kommer sent i processen. Planlægningsprocessen tager 2-8 år fra idé til opstilling, og der findes eksempler på meget længere processer. Ofte er der kun begrænset interesse fra borgernes side i starten af processen, mens der er større interesse senere i forløbet, når projektet bliver mere konkret. Der er også eksempler på, at der på grund af parallelløb med overordnet planlægning og behandling af konkrete projekter afholdes borgermøder med stort set samme indhold af flere gange, hvilket er med til at skabe forvirring og manglende overblik hos borgerne.

En tredje faktor er, at de fire ordninger under VE-loven – garantifonden, værditabsordningen, køberetsordningen og den grønne ordning – der skal medvirke til at fremme accepten hos lokalbefolkningen, ikke altid virker efter hensigten og dermed skaber mistro og utilfredshed hos borgerne.

Aktørerne har derudover peget på følgende blokerende faktorer:

- Kommunale målsætninger er ikke koblet til nationale energipolitiske målsætninger, hvilket er afgørende for, hvor forpligtede de kommunale politikere føler sig, når de bliver klemte af protester.
- Flere kommuner har udskudt projekter med henvisning til at de afventer annoncerede retningslinjer for lavfrekvent støj.
- Det er svært at frigive nye områder gennem opkøb eller ekspropriation af ejendomme. Dette ville muliggøre større parker og dermed færre processer.
- Problem, at det først bliver konkret for borgerne i VVM/lokalplansfasen.
- Det er også et problem, hvis få kritiske aktører formår at sætte dagsordenen – selv når de ikke bor i nærheden. Det er en udfordring at få mobiliseret tilhængerne i forbindelse med dialog og høring.
- Det går galt, hvis det blot er projektejeren, der går i dialog med lodsejeren, uden den folkelige forankring, minimal annoncering osv.
- Grøn ordning kan virke som en rød klud på nogen, fordi de opfatter det som erstatning for ulemper.
- Værditabsordningen er meget nem at søge, og skuffer derfor mange. For mange får afslag blandt andet på grund af uvidenhed om kriterierne for,

hvad der er værditab ligesom de faktisk udbetalte erstatninger opfattes som meget små.

- Køberetsordningen bidrager ikke tilstrækkeligt til at øge det lokale ejerskab, fx når materiale for køberetsordningen og værditabsordningen præsenteres stort set samtidigt, hvorved køberne ikke kan få det fulde overblik over, hvad de investerer i. Derudover har nogle den opfattelse, at projektmagerne ikke altid er reelt interesserede i at sælge andele.

4. Anbefalinger

Sammenfattende kan det siges, at kommunerne ikke kan løfte den fremtidige opgave med vindmølleplanlægningen med de nuværende værktøjer og procedurer.

Der er behov for en arbejdsgang, der forpligter de enkelte kommuner til at bidrage til opfyldelse af den samlede nationale målsætning for vindkraft, så målet står tydeligt for alle beslutningsniveauer og interessenter. Det kunne fx ske gennem en struktureret proces – evt. i regi af KL - til fastlæggelse af kommunale mål og en let gennemskuelig formidling af målsætninger.

Staten skal stille krav og argumentere. Starte blødt med nationalt mål, der fordeles via KL og udsigt til statslige krav, hvis det ikke udvikler sig som ønsket. Det kunne være i form af et landsplandirektiv eller en kvoteordning baseret på objektive kriterier for de enkelte kommuner, hvor der opnås en økonomisk gevinst ved opstilling af mere end kvoten.

På baggrund af det ovenstående anbefaler CONCITO følgende ændringer af planlægningsprocessen, VE-loven og andre relaterede forhold, der kan fremme udbygningen med landmøller.

Staten

1. En konkret og langsigtet national målsætning for opstilling af vindkraft på land, løbende monitoring af dennes opfyldelse og opfølgning hvert andet år.
2. Om nødvendigt indførelse af et stærkere økonomisk incitament for kommunerne gennem en kvoteordning.
3. Fortsat statslig understøttelse af det langsigtede kommunale planlægningsarbejde gennem Vindmøllesekretariatet.
4. Udvikling af en ideel køreplan for borgerinddragelse, der sikrer tidlig borgerdeltagelse i både den overordnede planlægning og de konkrete projekter, herunder tidlig afklaring af de konkrete projekters konse-

kvenser, fx i samarbejde mellem Vindmøllesekretariatet og Energinet.dk.

5. En afklaring af udestående spørgsmål på planlægningsområdet. Herunder krav til lavfrekvent støj og vejledning til håndtering i kommunerne.
6. Præcisering af rammerne for køberetsordningen, så den giver bedre muligheder for lokal opbakning gennem lokalt ansvar og ejerskab. Evt. med loft for, hvor mange andele en person kan købe, så ejerskabet spredes ud på flest muligt lokale.
7. Imødekommen af kommunernes ønske om lettere at kunne foretage frivillige opkøb eller ekspropriation af boliger i potentielle vindmølleområder.

Kommuner og opstillere

8. Øget uddannelse og ressourcer til vindmølleplanlægningen i kommunerne, der muliggør opstramning af planlægningsprocessen og hurtig afklaring af henvendelser.
9. Bedre formidling af fordele for lokalsamfundet samt mobilisering af tilhængere til borgermøder osv.
10. Optimering og evt. definition af lokale køreplaner for kommunernes og projektmanagerens kommunikation til borgerne og timingen af denne.

Den kommende energiaftale, som efter planen skal færdigforhandles i 2011, skal sikre, at alle kommuner inden for en overskuelig fremtid kender deres planlægningsopgave for vindmøller på land, samt sikre, at de har de fornødne ressourcer til at sætte ordentligt skub i planlægningsprocesserne samt varetage dem både demokratisk og effektivt. Vi håber, at udfordringerne og anbefalingerne i denne rapport vil indgå i dette arbejde.

Kilder:

Litteratur og hjemmesider

By- og Landskabsstyrelsen, september 2010. Kommunernes planlægning af vindmøller på land.

Danmarks Vindmølleforening. Status for vindkraftudbygningen og udskiftningsordningen, september 2011.

Danmarks Vindmølleforening og Vindmølleindustrien. Udbygningsbehov for vindkraft for at nå 50 pct. vindkraft i 2020 (oktober, 2011)

Den rigtige vindkraftudbygning. Anbefaling fra Danmarks Vindmølleforening og Vindmølleindustrien (2010)

KL, Danmarks Naturfredningsforening, Danmarks Vindmølleforening og Vindmølleindustrien, Maj 2009: Den gode proces.

Regeringen (november, 2011): Vores Energi

Vindmøllesekretariatet.dk

Dkvind.dk

Windpower.org

Interview, samtaler og workshops

Carl Jensen, konsulent, Siemens Wind Power

Carsten Bech, formand for Udvalget for natur, teknik og miljø, Syddjurs Kommune

Christina Egsvang Føns, chefkonsulent i kontoret for teknik og miljø, Kommunernes Landsforening

Flemming Madsen, formand for Udvalget for Miljø og Teknik, Svendborg Kommune

Gert Mortensen, formand for Miljøudvalget, Lolland Kommune

Jesper Gersholm, formand for Teknik- og Miljøudvalget, Næstved Kommune

Lars- Erik Skydsbjerg, chef for teknisk forvaltning, Tønder Kommune

Mette Brix Hedegaard, VE-planlægger, Københavns Energi

Mogens Pedersen, teknisk direktør, Ringkøbing-Skjern Kommune

Preben Olesen, formand for Plan og Teknik, Varde Kommune

Thorkil Mølgaard, formand for Plan- og boligudvalget, Ringsted Kommune

Deltagelse i Vindmøllesekretariatets og Energinet.dks workshop "Fra idéoplæg til nettilslutning" den 26. oktober 2011.